

Lucia Madleňáková

Právní základ poskytování duchovní péče ve věznicích

Povaha Dohody o duchovní službě

Zvláštním právem církví je poskytovat duchovní služby komukoliv na místech, kde je svoboda pohybu osob omezena a s tím je spojeno také vyšší psychické nebo fyzické strádání. Duchovní jim proto pomáhá překonat negativní pocity ze situace, ve které se nacházejí. Osoby, které jsou umístěny v takových zařízeních, jsou také omezované na své svobodě vyznávat víru společně s jinými, takže návštěva duchovního jim může nahrazovat také bohoslužby, kterých by se osoby jinak účastnily. Nezbytný sociální kontakt s vnějším světem prostřednictvím duchovního je neodmyslitelným faktem návštěv duchovního v takovém zařízení. Konkrétně se tak jedná o

- 1) místa, kde se vykonává vazba,
- 2) místa, kde se vykonává trest odnětí svobody,
- 3) zařízení pro výkon zabezpečovací detence,
- 4) zařízení pro výkon ochranné výchovy,
- 5) ústav pro výkon ochranného léčení.

Dohoda o duchovní službě byla uzavřena mezi Vězeňskou službou ČR na straně jedné a Ekumenickou radou církví (dále také „ERC“) a Českou biskupskou konferencí (dále také „ČBK“) na straně druhé dne 19. 8. 2008 a publikována byla ve formě nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ve sbírce jeho nařízení pod č. 41/2008. Dohoda se vztahuje na výkon duchovní služby v místech, kde je vykonávána vazba, trest odnětí svobody a zabezpečovací detence. Na ochrannou výchovu a ochranné léčení se nevztahuje.

Jakou povahu však dohoda o duchovní službě má? Procesní stránka veřejnoprávních smluv, ale i některé otázky hmotněprávní, jsou upraveny v části 5. správního řádu¹⁾. Ten vymezuje veřejnoprávní smlouvu jako „dvoustranný nebo vícestranný právní úkon, který zakládá, mění nebo ruší práva a povinnosti v oblasti veřejného práva“, což se může jevit jako definice poměrně široká vzhledem k šíři veřejného práva. J. Vedral nicméně upozorňuje, že pojem veřejné právo je nutné vykládat s ohledem k působnosti správního řádu. Veřejnoprávní vztahy upravované veřejnoprávními smlouvami se tak budou týkat výkonu veřejné správy a nebudou moci být aplikovány na vztahy vyplývající z ústavního, trestního či občanského

¹⁾ Zákon č. 500/2004 Sb.

procesního práva.²⁾ Obsahem dohody o duchovní službě jsou práva a povinnosti stran při spolupráci na poskytování duchovní služby, tedy určité zvláštní veřejné služby poskytované věznicí ve spolupráci s církvemi³⁾. Na jedné straně tak stojí veřejnoprávní vztah upravovaný trestním právem, jelikož kompetence k uzavření smlouvy vyplývá z § 43 odst. 1 zákona o výkonu trestu odnětí svobody⁴⁾, nicméně samotná povaha poskytovaných služeb není službou svázanou pouze s trestním právem, ale vedle služeb kulturních, humanitárních či sociálních slouží k širšímu veřejnému účelu. Duchovní službu je tak možné zařadit, vedle dalších, ke službám naplňujícím veřejný zájem na převýchově pachatele a jeho následnému snazšímu začlenění do společnosti. Dle mého je tak možné zařadit smlouvu podle obsahu do působnosti správního řádu, i když možnost poskytovat tuto službu je upravena předpisy trestního práva.

V případě zkoumané dohody se jistě jedná o dvoustranný úkon a tento úkon reflektuje vůli obou stran. Tímto úkonem se zakládá spolupráce mezi stranami, která obsahuje práva a povinnosti jednotlivých stran při této spolupráci. Formy výkonu duchovní služby a povinnosti s tím spojené na straně Vězeňské služby upravuje zákon o výkonu trestu,⁵⁾ kterýžto lze pokládat za předpis veřejnoprávní povahy. Poskytování duchovní služby lze také považovat za výkon veřejné či obecně prospěšné služby, která se dostává osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, ochranného léčení a osobám ve vazbě.

Dohoda by tak v obecných měřítcích vyhovovala širší definici veřejnoprávní smlouvy. Nicméně problémy nastávají s určením jejího typu, tedy zda se jedná o smlouvu koordinační, subordinační či mezi adresáty. Při odpovědi na otázku, zda se jedná o koordinační smlouvu je nutno ujasnit povahu obou právnických osob na straně církví. Koordinační smlouvy jsou totiž uzavírány mezi státem, veřejnoprávními korporacemi, jinými právnickými osobami zřízenými zákonem nebo právnickými a fyzickými osobami, pokud vykonávají zákonem nebo na základě zákona svěřenou působnost v oblasti veřejné správy. Uvedená dohoda je uzavřena mezi Biskupskou konferencí jako církevní právnickou osobou založenou Církví římskokatolickou, Ekumenickou radou církví jako svazem církví registrovaným dle církevního zákona⁶⁾ a na druhé straně Vězeňskou službou ČR jako

²⁾ VEDRAL, J. *Správní řád – komentář*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Bova Polygon, 2012, s. 1242 – 1243.

³⁾ A. I. Hrdina o ní dokonce mluví jako o *speciální duchovní správě*. HRDINA, A. I. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. s. 181 an.

⁴⁾ Uvedené lze dovozovat z díkce “po dohodě s generálním ředitelem Vězeňské služby“.

⁵⁾ Vůle stran tak není vedena zásadou, že je dovoleno vše, co není zakázáno, ale do velké míry je determinována obsahem, který bude výsledná dohoda mít. Viz např. rozhodnutí NSS ze dne 12. 10. 2004, sp. zn. 4 As 47/2003 nebo rozhodnutí zvláštního senátu pro řešení některých kompetenčních sporů ze dne 21. 5. 2008, sp. zn. Konf 31/2007.

⁶⁾ Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech) ve znění pozdějších předpisů.

veřejným bezpečnostním sborem, který je v určitých případech vykonavatelem veřejné správy. Přistoupíme-li na argumentaci, že duchovní služba ve věznici je specifickou službou, obecně prospěšnou činností naplňující veřejný zájem, v okamžiku, kdy Vězeňská služba takovou službu zajišťuje, vykonává úkoly v oblasti veřejné správy. Na jedné straně smlouvy by tak měl figurovat stát reprezentovaný svým orgánem. Tak tomu ovšem není. Dohoda je uzavřena mezi dvěma subjekty soukromého práva na straně jedné, avšak orgánem bez právní subjektivity na straně druhé. Možnost uzavřít takovou smlouvu pro církev či církevní právnickou osobu či svaz církví vyplývá ze samotné jejich povahy. O koordinační smlouvu se proto v analyzovaném případě nejedná.

Ustanovení § 160 odst. 3 správního řádu však umožňuje uzavřít smlouvu *obdobnou* koordinační smlouvě, a to mezi správními orgány, které jsou organizačními složkami státu, tedy mezi organizační složkou státu jako správním orgánem a orgánem veřejné moci či organizační složkou státu, která však není správním orgánem. Tato smlouva se již nemusí vázat na veřejné právo, ale stále jejím cílem musí být plnění veřejného úkolu. Na rozdíl od koordinační veřejnoprávní smlouvy však tento typ smluv není uzavírán mezi subjekty práva, ale pouze mezi orgány jednoho jediného subjektu, a to státu. Je tedy uzavírána mezi organizačními jednotkami státu nebo jinými orgány veřejné moci. J. Vedral však upozorňuje, že pod pojmem orgán veřejné moci nutno stále chápat orgán státu, ne nějaké jiné veřejnoprávní entity.⁷⁾ Ve světle naznačených úvah by generálního ředitele Vězeňské služby sice bylo možné považovat za součást organizační složky státu, kterou by bylo možné považovat za správní orgán, jelikož vykonává působnost v oblasti veřejné správy, i když přímo v tomto případě nerozhoduje.⁸⁾ Nicméně, ani ERC ani ČBK nelze v daném případě považovat za orgán veřejné moci, natož organizační složku státu.

Povaha smlouvy jako subordinační či mezi adresáty je pak vyloučena samotným procesem jejího uzavírání, kdy by namísto jejího uzavření jistě nikdy nedošlo ke správnímu řízení. Smlouva tedy nenahrazuje rozhodnutí ve správním řízení. Měla-li by být ona dohoda považována za veřejnoprávní smlouvu, nebyla by standardním typem veřejnoprávní smlouvy podle správního řádu, ale smlouvou specifickou.⁹⁾ Dle J. Vedrala¹⁰⁾ je totiž veřejnoprávní smlouva dle správního řádu definována materiálně, tedy není důležité, jaké subjekty smlouvu uzavírají, ale důležitou je povaha práv a povinností, které tvoří obsah smlouvy. Navíc, různost typů smluv, tak jak jsou ve správním řádu uvedeny, není vyčerpávající. Zvláštní zákony mohou umožňovat uzavírat i takové smlouvy, které žádnému typu dle správního řádu neodpovídají.

⁷⁾ VEDRAL, J. *Správní řád – komentář*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Bova Polygon, 2012 s. 1259–1260.

⁸⁾ O řediteli věznice jako správním orgánu by také bylo možné hovořit v případě, když vykonává svou kázeňskou působnost.

⁹⁾ Jak snad ostatně vše, co se týká církví.

¹⁰⁾ VEDRAL, J. *op. cit.*, s. 124–1245.

Ke konečnému konstatování o povaze analyzované smlouvy je tak ještě namístě posoudit obsah této smlouvy, který by měl mít jednak normativní povahu, tedy neměl by být pouhou proklamací, a práva a povinnosti tam upravené by měly být veřejnoprávního charakteru.

Účelem dohody je dle čl. I stanovit v souladu s právními předpisy *podmínky pro vzájemnou spolupráci a pomoc* Vězeňské služby České republiky a církví při jejich duchovním a výchovném působení na obviněné, odsouzené a chovance ve výkonu zabezpečovací detence. Smlouva těmito podmínkami zjevně myslí zejména organizaci pověřených osob, jejich vztah k Vězeňské službě a vytvoření nového orgánu – Rady pro duchovní službu ve věznicích a ústavech, která řeší mezicírkevní a koncepční otázky výkonu duchovní služby ve věznicích. Nezávisle na zákoně je tak vytvořena struktura pověřených osob, které nejsou v pracovněprávním poměru k Vězeňské službě, ani nejsou členy občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče, pověřených osob jako členů tohoto sdružení a nakonec kaplanů, kteří jsou v pracovněprávním poměru k Vězeňské službě. Stanovuje dále kooperaci těchto osob, jejich úkoly ve vzájemné spolupráci. Druhým okruhem záležitostí, které smlouva upravuje, je konkretizace podmínek pro vstup pověřených osob do věznice, jejich působení tam a oprávnění, která mají. Tak například stanoví podrobnosti pro získávání informací o odsouzených, stanoví povinnost pro pověřené osoby prokázat se občanským průkazem u vstupu do věznice, právo pro pověřené osoby stanovovat si průběh bohoslužeb bez ingerence pracovníků Vězeňské služby, možnost konat je bez sluchové kontroly a další.

Lze tak dovodit, že text dohody nemá pouze proklamativní charakter, ale stanovuje zcela nová práva a povinnosti konkretizující zákonná ustanovení, když všechna práva a povinnosti se týkají výkonu specifické veřejné služby – duchovní služby. Proto lze konstatovat, že Dohoda o duchovní službě je specifickým typem veřejnoprávní smlouvy, jejíž režim se řídí 5. částí správního řádu. Proto zejména spory z této smlouvy by měly být řešeny podle správního řádu. Její vyhlášení ve sbírce nařízení generálního ředitele Vězeňské služby má pouze informační povahu a pro samotnou platnost dohody nemá žádné právní důsledky.

Činnost a oprávnění občanských sdružení

Dodejme, že dohodu s generálním ředitelem Vězeňské služby či ředitelem věznice mohou uzavřít i jiné subjekty, například občanská sdružení. Občanské sdružení, které zajišťuje humanitární služby ve věznicích, je například také Mezinárodní vězeňské společenství v České republice¹¹⁾, které samo sebe označuje jako křesťanské sociální hnutí. Proklamuje, že jeho nástroje k práci s vězni nejsou pouze duchovní. Vězeňská duchovenská péče vydala stanovisko, ze kterého je možné vysledovat tendenci Mezinárodního vězeňského společenství poskytovat

¹¹⁾ Více viz na: <http://prisonfellowship.cz>, cit. 5. 8. 2013.

duchovní služby stejně, jak to činí církev.¹²⁾ Na uvedeném by snad nebylo mnoho ke kritice, to však pouze za situace, kdy by nebylo zákonem umožněno vykonávat duchovní službu ve věznicích pouze registrovaným církvím, a to dokonce pouze těm z nich, které mají přiznané oprávnění k výkonu tohoto zvláštního práva¹³⁾. Dalším občanským sdružením, které vyvíjelo svou činnost minimálně v některých věznicích, byla Armáda spásy, která ještě donedávna nesplňovala podmínky pro fungování v ČR jako církev, proto fungovala jako občanské sdružení.¹⁴⁾

Vzhledem k cíli tohoto článku se podrobněji podívejme na činnost občanských sdružení a církví ve věznicích, vazbě a při výkonu zabezpečovací detence. Dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody je odsouzenému garantováno právo na poskytnutí *duchovních a dalších obdobných služeb* sledujících humanitární cíle (§ 20). Duchovní služby pak mohou poskytovat pouze církve, jimž bylo přiznáno oprávnění k výkonu tohoto zvláštního práva. Těmito službami je zejména myšleno konání bohoslužeb pro zájemce z řad odsouzených, poskytování individuálních rozhovorů, pastorační návštěvy a umožnění individuálního přístupu k náboženským úkonům, vedení studijních hodin k výkladu náboženských textů, zajišťování duchovní a náboženské literatury a zpěvníků, pořádání přednášek a besed, zejména s etickou tematikou, popřípadě koncertů hudebních skupin a jednotlivců, spolupráce při přípravě odsouzených k jejich propuštění, dalšími vhodnými formami přispívání k dosažení účelu výkonu trestu.¹⁵⁾

Zmíněná ustanovení umožňují dvojí výklad:

- 1) církve, jimž bylo přiznáno oprávnění k výkonu předmětného zvláštního práva, mohou ve věznicích vykonávat vyjmenované duchovní služby, a další obdobné činnosti mající humanitární cíl mohou vykonávat jakékoliv jiné osoby, nebo
- 2) duchovní služby i služby obdobné mohou vykonávat pouze církve, jimž bylo přiznáno oprávnění k výkonu předmětného zvláštního práva, žádné jiné subjekty duchovní služby ve věznicích poskytovat nemohou.

¹²⁾ Viz <http://www.vdpcr.eu/stanovisko-vdp-k-mvs-pfi.html>, cit. 5. 8. 2013.

¹³⁾ Pro přiznání zvláštního práva církvi je nutno splnit primárně podmínky pro registraci církve, které, kromě jiného, předpokládají počet osob hlásících se k církvi v počtu minimálně 300, a následně pro přiznání zvláštního práva (zde výkon duchovní služby ve věznicích) je nutný počet osob hlásících se k církvi odpovídající 1% obyvatel ČR podle posledního sčítání lidu. To činí přibližně 10 000 osob hlásících se k církvi.

¹⁴⁾ Dne 25. 9. 2013 Armáda spásy oznámila, že byla rozhodnutím Ministerstva kultury registrována jako 35. církev v České republice.

¹⁵⁾ Stejná práva obsahuje i § 15 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby ve znění pozdějších předpisů. O zapojení občanských sdružení však neobsahuje nic. Obdobná díkce je obsažena v § 11 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Neobsahuje však demonstrativní výčet forem duchovní služby. Nicméně, vzhledem k tomu, že Dohoda se vztahuje i na zabezpečovací detenci, je možné analogicky dovodit obdobný výkon duchovní služby jako v případě výkonu trestu odnětí svobody a výkonu vazby.

První výklad je výkladem jazykovým, kdy při absenci legislativní zkratky „duchovní služba“ lze vyvozovat, že kromě duchovní služby lze odlišovat i určité služby jiné (obdobné) než duchovní a církve potřebují zvláštní oprávnění pouze ke službám duchovním a ne již k obdobným. Ty pak může vykonávat kdokoliv.

Pro druhý výklad svědčí jednak text komentáře k danému ustanovení (§ 20 zákona o výkonu trestu), který dělí „duchovní“ služby církví na ty týkající se duchovna odsouzených (náboženské obřady, pastorační návštěvy, individuální rozhovory s odsouzenými, vyučování náboženství, zajišťování duchovní a náboženské literatury) a pak obdobné (poradenství v rámci přípravy na propuštění, zejména poskytování informací či zprostředkování kontaktů s institucemi zabývajícími se postpenitenciární péčí, pořádání přednášek a besed, koncertů apod.) sledující humanitární účely. Z druhého výkladu vyplývá, že pro všechny činnosti tohoto typu musí mít církev přiznáno zvláštní oprávnění, nestačí tedy samotná registrace církve. Navíc, § 43 zákona o výkonu trestu odnětí svobody vymezuje práva a činnosti, která náleží všem církvím a sdružením, tedy i těm církvím, které nemají přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv. Těmito činnostmi jsou činnosti uvedené v dalším odstavci.

Pověření zástupci církví mohou po dobu výkonu trestu udržovat s odsouzeným osobní styk, zajímat se o jeho chování ve výkonu trestu a pomáhat mu při vytváření příznivých podmínek pro jeho samostatný způsob života. Na požádání je věznice informuje o stavu převýchovy a chování odsouzeného, pokud s tím odsouzený souhlasí. Pověřené zástupce církví věznice poučí o povinnosti dodržovat právní předpisy pro výkon trestu a respektovat vnitřní řád věznice včetně časového režimu života odsouzených. Věznice v případě potřeby zabezpečí vhodné prostory a podmínky pro činnost církví. Poskytování duchovních služeb ve věznici se nepovažuje za návštěvu (§ 43).

Občanská sdružení mají podle § 43 zákona zcela stejná oprávnění jako církve, tedy mohou dostávat informace o odsouzených, musí respektovat vnitřní řád věznice a jsou jim zabezpečeny vhodné prostory pro jejich činnost. Poskytování jejich služeb není považováno za návštěvu. Sdružení mohou také zajišťovat pro odsouzené knihy a literaturu, a to podle § 29 prováděcí vyhlášky č. 345/1999 Sb.¹⁶⁾ Prováděcí vyhláška také stanoví, jakými způsoby se mohou sdružení podílet na naplnění účelu trestu. Jsou to tyto formy: individuálními návštěvami odsouzených, prováděním přednášek a besed, popřípadě koncertů hudebních skupin a jednotlivců, podílem na uplatňování speciálních výchovných a zájmových aktivit programů zacházení, podílem na přípravě odsouzených k propuštění na svobodu a na sociální práci s odsouzenými.

¹⁶⁾ Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Rozdílem v působení církví a občanských sdružení ve vězeňství je tak teoretická nemožnost sdružení vykonávat bohoslužby a individuální náboženské úkony a vyučovat a studovat náboženské texty. Prakticky však může pověřený zástupce občanského sdružení v rámci individuálního setkání činit pro odsouzeného i individuální náboženské úkony. Přednášky pak mohou být činěny i za účelem výkladu náboženských textů, kterýžto výklad pak může být i součástí bohoslužby. Nelze se pak divit Vězeňské duchovenské péči, že svoje výsadní postavení pro poskytování duchovní služby ve věznicích považuje za ohrožené činností občanského sdružení Mezinárodní vězeňské společnosti v ČR. Jako právo přiznané pouze církvím pak možno vnímat oprávnění kdykoliv navštívit odsouzeného v ohrožení života, a to bez předchozího souhlasu lékaře.

Církev, jimž nebylo přiznáno oprávnění k výkonu předmětného zvláštního práva, mají prakticky méně možností, jak se zapojit do činností souvisejících s převýchovou odsouzeného, když jim chybí zásadní oprávnění náležející občanským sdružením, jako například oprávnění k individuálním návštěvám. Restriktivnější podmínky pro vznik církve jako právnické osoby v porovnání se sdruženími tak v tomto případě nezaručují církvím ani stejné postavení jako občanským sdružením.

Postavení vězeňských kaplanů

V souvislosti s fungováním církví ve věznicích je namístě se zabývat také samotným postavením vězeňského kaplana. Prvním předpokladem pro jeho činnost je pověření od církve, která má oprávnění k výkonu právě tohoto zvláštního práva. V tom směru jsou církve autonomní, koho výkonem této činnosti pověří, nutno dodat, že tímto pověřeným členem může být i řadový člen církve, tedy nemusí se jednat o duchovního. Nicméně, dohoda určuje jednu podmínku, kterou musí každý pověřený člen církve splňovat, a tou je bezúhonnost. Církev tak nemá zcela neomezenou volnost v pověřování svých členů výkonem duchovní služby ve věznicích. Formy výkonu duchovní služby jsou opět stanoveny zákonem.¹⁷⁾

Člen církve může ve věznicích působit v dobrovolné duchovní službě, tedy jako člen církve, případně ve služebním poměru k této církvi, nicméně bez pracovního poměru k Vězeňské službě. Tento člen musí mít pověření svojí církví, která má oprávnění k výkonu předmětného zvláštního práva a musí být bezúhonný. Dále dodržuje povinnosti stanovené vnitřním předpisem – nařízením generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 15/2011. Při výkonu duchovní služby je tak člen církve, který není zaměstnancem státu (Vězeňské služby), vázán vnitřním předpisem (který není předpisem právním) státního orgánu. Další možností pro pověřeného člena církve je vyvíjet činnost jako člen občanského sdružení Vězeňská ducho-

¹⁷⁾ § 20 odst. 4 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, § 15 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů a § 11 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, ve znění pozdějších předpisů.

venská péče, a to v souladu se stanovami tohoto občanského sdružení. Takový člen církve opět není zaměstnancem státu, nicméně kromě vnitřního předpisu uvedeného výše, dodržuje také stanovy sdružení, jehož se stane členem. Členství v tomto sdružení však není podmínkou pro výkon duchovní služby. Třetí možností, jak může pověřený člen církve vykonávat duchovní službu ve věznicích, je z pozice státního zaměstnance, když je s ním uzavřen pracovní poměr Vězeňskou službou. Takový poměr však s ním může být uzavřen až po roce členství ve sdružení Vězeňská duchovenská péče. Jak je na první pohled vidno, organizačně je možnost vykonávat duchovní službu značně komplikovaná, když primární právo náleží církvím, které k tomu účelu pověřují svoje členy, kteří se však dále sdružují v občanském sdružení a kteří až na základě takového členství mohou být zaměstnání v pracovněprávním poměru ke státu.

Shrnu-li možnosti člena církve vykonávat duchovní činnost ve věznicích, tak ta může být vykonávána bez pracovního poměru k Vězeňské službě, nebo po roce členství a po doporučení sdružením Vězeňská duchovenská péče v pracovněprávním poměru ve funkci kaplan. Kaplan v pracovněprávním poměru k Vězeňské službě je tak státním zaměstnancem, který je povinen vykonávat práci dle pokynů svého zaměstnavatele, tedy státu, a dodržovat vnitřní instrukce vydávané svým zaměstnavatelem. Na druhou stranu však může (ale nemusí) být ve služebním poměru ke své církvi, jejíž předpisy musí dodržovat každý člen této církve, avšak člen ve služebním poměru kromě toho musí následovat také vnitřní instrukce svého nadřízeného. I když je možnost konfliktu mezi instrukcí státního zaměstnavatele a církevního zaměstnavatele více méně teoretická, a to také s ohledem na povahu vykonávané činnosti, jelikož dle dostupných zdrojů k takovému konfliktu zatím nedošlo, v případě praktického dopadu bude nutno takový rozpor řešit. V případě takového konfliktu pak budou proti sobě stát autonomie církve týkající se vztahu církve a jejího zaměstnance a zájem státu na dodržování jeho instrukcí jeho zaměstnanci.

Totíž, v případě porušení vnitřních předpisů Vězeňské služby je ředitel věznice oprávněn zakázat pověřenému členu církve vstup do zařízení. Zákazem vstupu do věznice je tak znemožněno církevnímu zástupci vykonávat zvláštní právo církve, které jí bylo přiznáno. Zákaz vstupu pak může zrušit ředitel příslušné organizační jednotky nebo generální ředitel. Z Dohody plyne, že tak učiní rozhodnutím. Tato možnost je stanovena také v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody v § 15 odst. 8, i když trochu obecněji, když uvádí, že *věznice* je oprávněna *odepřít* možnost výkonu duchovní služby osobám, které se dopustily porušení povinností vyplývajících z právních předpisů pro výkon vazby nebo vnitřního řádu věznice. Ani zákon tak nepraví nic konkrétního o formě onoho zákazu či rozhodnutí o zrušení zákazu. Taková praxe je však zcela obvyklá, když mnohá rozhodnutí ředitele věznice jsou prováděna zjednodušenou formou, než vydáním rozhodnutí podle části 2. a 3. správního řádu.¹⁸⁾

¹⁸⁾ K tomu viz MADLEŇÁKOVÁ, L. Výklad některých pojmů Nejvyšším správním soudem ČR

Ochranné léčení a ochranná výchova jsou ochrannými opatřeními ukládanými v rámci trestního řízení, avšak Dohoda mezi generálním ředitelem Vězeňské služby a EKR a ČBK se k jejich výkonu nevztahuje. Omezení svobody pohybu je uplatněno pouze při ústavním výkonu ochranného léčení a ne při jeho ambulantní formě. Podmínky výkonu duchovní služby v těchto zařízeních však nejsou na úrovni státního práva upraveny. Samotné přiznání tohoto zvláštního práva však nic neřeší, pokud není stanoveno, jakým způsobem bude vykonáváno. Jeho přiznání tak nemá valného významu. J. Kříž však samotné zakotvení pokládá za příslib zákonodárce, že podmínky v budoucnu upraví.¹⁹⁾ Zatím se tak však nestalo.²⁰⁾

Závěr

Působení církví ve vězeňství je svázáno s jejich registrací a následným přiznáním zvláštního práva. Konkretizaci samotné činnosti církví ve věznicích pak upravuje Dohoda o duchovní službě uzavřena mezi na jedné straně Vězeňskou službou (jejím Generálním ředitelem), na druhé straně ČBK a ERC. I když se na straně ČBK a ERC jedná o osoby soukromého práva, tato Dohoda má povahu veřejnoprávní smlouvy, jelikož zajišťuje a konkretizuje výkon veřejné služby ve věznicích. Tuto veřejnoprávní smlouvu sice nelze podřadit pod typizované smlouvy podle správního řádu, nicméně týkají se jí všechna ostatní ustanovení správního řádu o veřejnoprávních smlouvách.

Veřejnou službu ve věznicích pak vykonávají tzv. vězeňští kaplani, kteří jsou vždy členy určité církve. Nadto pak mohou být členy občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče, nebo státními zaměstnanci zařazenými do Vězeňské

na podkladu rozhodování ve věcech náboženské svobody. In TRELLOVÁ, L. (ed.) *Pôsobnosť a organizácia správneho súdnictva v Slovenskej republike*. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta: Bratislava, 2012. s. 295–303.

¹⁹⁾ KRÍŽ, J. *Zákon o církvích*, s. 111.

²⁰⁾ Mezi církvemi byla uzavřena Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice dne 20. 11. 2006, která mimo jiné obsahuje také požadavky na nemocničního kaplana a etický kodex nemocničního kaplana. Tato dohoda však přetrvává ve formě dvoustranného úkonu zavazujícího pouze strany dohody a není nijak reflektována do práva státu tak, jak se to stalo u dohody o duchovní službě ve věznicích, vazbách a při výkonu zabezpečovací detence. Vstup duchovních mimo návštěvní dobu těchto zařízení závisí v mnohém na dobré vůli personálu těchto zařízení. Viz TRETERA, J. R. *Stát a církev v České republice*. In MORAVČÍKOVÁ, M. (ed.) *Štát a cirkev v postsocialistickej Európe II*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2004. s. 90. Hovoříme zde však již o místech, kde není v tak zásadní míře omezena svoboda pohybu jednotlivce, resp. toto omezení nevyplyvá z rozhodnutí veřejné moci, ale je způsobeno faktickými okolnostmi jako choroba či stáří. Navíc, právo vykonávat duchovní službu v nemocnicích a sociálních zařízeních není vázáno na povolení v rámci přiznávání výkonu zvláštních práv, jeho výkon je tak umožněn každé církvi a není tak předmětem tohoto článku. Stejná situace je i v případě poskytování posttraumatické péče příslušníkům Policie ČR, kterou mohou poskytovat členové kterékoliv církve. Nicméně, Ministerstvo vnitra uzavřelo s ERC a ČBK smlouvu o poskytování těchto služeb dne 6. 10. 2011.

služby. Jejich vztah k vysílající církvi a současně ke státu jako zaměstnavateli pak může být komplikovaný různými zájmy obou subjektů v konkrétní situaci.

Ve vězeňství však působí i některé subjekty ve formě občanských sdružení, mezi nimiž jsou i takové, kterým se nepodařilo vyhovět podmínkám pro registraci ve formě církve. Tyto subjekty jsou pak v konečném důsledku zvýhodněny při výkonu činnosti ve vězeňství jednak jednoduššími podmínkami pro získání samotné právní subjektivity a následně možnosti vykonávat činnost ve věznicích. Na rozdíl od církví totiž nemusí splnit pro přiznání právní subjektivity početní cenzus 300 osob hlásících se k církvi, jednak další početní cenzus pro přiznání zvláštního oprávnění k výkonu činnosti ve věznicích, který představuje tolik osob hlásících se k církvi, kolik činí 1‰ obyvatel ČR podle posledního sčítání lidu. Je tak na místě otázka, zda má vůbec pro církev smysl, aby se snažily pro výkon činnosti ve věznicích o svou registraci a následné přiznání zvláštních práv ministerstvem kultury, když stejnou činnost mohou vykonávat také jako občanská sdružení, kterým k právnímu vzniku stačí pouze vůle tří osob.

Shrnutí:

Tento článek se zabývá jedním ze zvláštních práv církví, a to právem poskytovat duchovenské služby na místech, kde je omezena svoboda pohybu osob. Zaměřuje se na vztah církví a Vězeňské služby ČR, který se řídí právními předpisy státu, ale také dohodou uzavřenou mezi Vězeňskou službou (jejím generálním ředitelem) a některými církevními právníckými osobami, jejíž povahu se snaží charakterizovat. Článek posuzuje také povahu vztahu vězeňského kaplana k samotné své církvi, k Vězeňské službě a také k jiným subjektům, které se na duchovenské péči ve věznicích podílejí. V neposlední řadě se článek snaží odpovědět na otázku, zda církev, které musí projít náročnou cestu k tomu, aby jim bylo výše uvedené zvláštní právo přiznáno, nejsou v nevýhodnějším postavení oproti občanským sdružením, která mohou působit při převýchově pachatele bez nutnosti splnit náročné podmínky.

Legal basis for providing of pastoral care in prisons – summary:

The Article deals with a specific right of churches to provide pastoral care in premises where freedom of movement of persons is restricted. It focuses on relations between churches and the Prison Service of the Czech Republic being regulated by the state legislation as well as by the agreement concluded between the Prison Service (by its Director General) and certain ecclesiastical legal persons, where the author tries to define legal character of such legal persons. The Article considers relations between a prison chaplain and a church, the Prison Service and also other entities participating in pastoral care in prisons as well. Finally, the Article tries to answer the question whether churches that have to fulfil strict conditions to acquire the above mentioned right are disadvantaged in comparison to associations of citizens that may help to re-educate perpetrators of crimes without duty to fulfil such conditions.